

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἑρμέτε Νοβέλλι.

ΟΙ Ἀθηναῖοι εἶδαν — μᾶλλον δὲν εἶδαν, διότι πολὺ ἄραιοι προσηλθον εἰς τὰς παραστάσεις του — ἄλλον ἕνα διάσημον καλλιτέχνην κατ' αὐτάς, τὸν Ἑρμέτε Νοβέλλι. Μὲ τὸν Ρόσσι καὶ τὸν Σαλβίνι λήγει ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς σκηνῆς ἡ βασιλεία τοῦ ρομαντισμοῦ. Μὲ τὴν Δουῆε καὶ τὸν Νοβέλλι ἀρχίζει ἡ βασιλεία τοῦ ἀκράτου πραγματισμοῦ.

Καὶ ἡ μὲν Δουῆε εἶνε μία καὶ ἀπαράμιλλος, περιβαλοῦσα τὸν πραγματισμὸν μὲ τὸν πέπλον ἰδανισμοῦ ὑψηλοῦ καὶ δώσασα εἰς τὴν τέχνην τὴν δυνάμιν τῆς μαντείας καὶ τῆς ἀναπαραστάσεως αὐτῶν τῶν ψυχικῶν μυστηρίων. Ὁ Νοβέλλι εἶνε ὀλιγώτερον δημιουργικὸς, πεζότερος, πραγματικώτερος, σωματικώτερος ἢ ἐπιτρέπεται ἡ λέξις.

Ἐνα πρόσωπον, ἕν μεγάλον, εὐρὺ, ἀνοικτόν, πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ συνοικῆ τὸ δράμα καὶ ἡ κωμωδία, τὰ δάκρυα καὶ ὁ γέλωσ — ἡ φύσις δηλ. αὐτῆ — μὲ τοὺς εὐπλαστοτέρους μῦς τοὺς ὁποίους ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς, μὲ δύο βαθεῖς ὀφθαλμούς, ἀπαυγάζοντας, ὡς δι' ἀστραπῶν, τὰς ψυχικὰς συγκινήσεις, ἰδοὺ ὁ Νοβέλλι. Ὁ ἰταλὸς καλλιτέχνης παρίσταται ἐνώπιόν μας ὡς ὁ διάδοχος τῶν μίμων ἐκείνων τῆς ἀρχαιότητος, περὶ τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι ἐξέφραζον διὰ τῆς φυσιογνωμίας τόσον ἰσχυρῶς καὶ μὲ τόσην καταπληκτικὴν ἀλήθειαν τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα, ὥστε ἦτο περιττὸν νὰ ὀμιλοῦν ἤρκει νὰ παίζου.

Τὸν εἶδα εἰς δύο ρόλους ἀπὸ τοὺς τέσσαρας, τοὺς ὁποίους ἐπαιξεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Λουδοβίκον ΙΑ' καὶ τὸν Σάυλωκ, δὲν πιστεύω δ' ὅτι ἐμφανίζεται εἰς τελειότερους τῶν δύο τούτων. Τὸ δράμα τοῦ Καζιμίρ Δελαβίνιε ἴσως ἔχει ἐλαττώματα, ἀλλὰ παρουσιάζει ἕνα χαρακτήρα ὅμως, τὸν διαγράφει ἐντόνως, τὸν ἀφίνει ἐντυπωμένον εἰς τὴν μνήμην. Ὁ τυραννικὸς, αἰμοχαρὴς, ὑπουλος, ἀρχικὸς, φιλόδοξος αὐτὸς βασιλεὺς δίδει εἰς καλλιτέχνην ὡς τὸν Νοβέλλι τὴν εὐκαιρίαν δημιουργίας, ἡ

ὁποία ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ ἐνσάρκωσιν. Ἄν εἰς τὰς δύο πρώτας πράξεις ὁ ἰταλὸς καλλιτέχνης δὲν δίδῃ τὴν αἰσθησιν λεπτοτέρων συναισθημάτων, τὰ ὁποία ἀναγκαίως εἶνε συναισθήματα τοῦ δραματικοῦ αὐτοῦ ἥρωος — ὅστις ἐπὶ τέλους εἶνε βασιλεὺς — εἰς τὰς δύο τελευταίας ὅμως ἐξαίρεται εἰς δυνάμιν καὶ εἰκονικότητα σπανίαν.

Ἡ ἐξομολόγησις τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Φραγκίσκον τὸν ἐκ Πάολας — τὸν ἐρημίτην τῶν Ἀρδεννῶν, ὅπως τὸν μεταπλάσσει ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις — ἀποτελεῖ σκηρὴν, τῆς ὁποίας ὁμοίαν, κατὰ τὴν δυνάμιν, τὸ πάθος, τὴν ὀρμὴν, ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν τελειότεραν ἀπὸ ἠθοποιόν. Νομίζει τις, ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἐξήντησεν ὅλην του τὴν διαπλαστικὴν δυνάμιν εἰς τὴν σκηρὴν αὐτὴν καὶ μετ' ὀλίγον, ὅταν ὁ κρυμμένος δούξ τοῦ Νεμούρ, παρουσιάζεται ἔμπροσθέν του καὶ στηρίζει τὸ ἔγχειριδιον εἰς τὴν καρδίαν του, ἡ ἐντύπωσις τῆς δυνάμεως, τῆς ἀληθείας, τῆς πραγματικότητος, ἑκατονταπλασιάζεται. Εἶνε τόσον πραγματικὴ ἡ ἀγωνία ἐκείνη τοῦ φιλοζώου, ὅστις αἰσθάνεται τὸν θάνατον ἐπάνω του, ἔτοιμον νὰ τὸν κτυπήσῃ, ὥστε ἑκατοντάδες στηθῶν, εἰς τὴν πλατεῖαν, ἐπάλλοντο ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀγωνίαν καὶ ὄλοι δὲν ἐβλέπαμεν τὴν στιγμὴν πότε νὰ λήξῃ τὸ μαρτύριον. Ἐὰν δὲν ἐγνωρίζαμεν τὴν ἱστορίαν, ἐὰν δὲν ἐγνωρίζαμεν τὸ ἔργον, ἐὰν δὲν εἰξεύραμεν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ὁ Λουδοβίκος ΙΑ' θὰ ζήσῃ, θὰ ἠγειρόμεθα νὰ εἰπῶμεν εἰς τὸν Νεμούρ: « Ἐλεος! Ἐλεος! Κτύπησέ τον! Σκότωσέ τον!»

Ἡ τελευταία πράξις τοῦ δράματος, τὴν ὁποίαν πληροῖ ὁ ἀγωνιώδης θάνατος τοῦ βασιλέως καὶ ἡ βιαία καὶ πυρίνη αὐτοῦ φιλοδοξία, μᾶς ἔδειξεν ἕνα Νοβέλλι ἀκόμη φυσικώτερον, ἀληθινώτερον, πραγματικώτερον. Εἶδα ὅλους σχεδὸν τοὺς συγχρόνους μεγάλους ἠθοποιούς ν' ἀποθνήσκουν ἐπὶ σκηνῆς. Δὲν εἶδα ἠθοποιὸν ἀποθνήσκοντα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἡ βαθμιαία ἐκείνη ἀποσύνθεσις τῶν χαρακτηριστικῶν, ἡ ἀρχομένη ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς τελικῆς ἀποσυνθέσεως, ἡ ἀρχίζουσα ἐκμηδένισις τῆς ἀτομικότητος, ἡ ὁποία σκεπάζει τὴν μορφήν τοῦ ἐπιθανάτου μὲ τὰς σκιὰς τοῦ μυ-

στηρίου και τοῦ ἀγνώστου, τὸ ὑελῶδες τῶν ἔσασι σβεννυμένων ὀφθαλμῶν, ὁ ῥόγγος ὁ ὑπό-
καφος, ἡ τραγικὴ πρὸς τὴν ζωὴν προσήλωσις,
ἐνῶ ὡς ἀπὸ ἀντιθέτου μέρους ἔλκει σφοδρῶς χεῖρ
ἀόρατος—ἡ χεῖρ τοῦ θανάτου—ἀπεδόθησαν
μετὰ φυσικότητος καὶ ἀληθείας ἀπαραμίλλου.

Ἄν ἀπὸ τὸν «Ἐμπορον τῆς Βενετίας» ἐξ-
ήλθαμεν μὲ ἐντυπώσεις ὀλιγώτερον ἐνθουσιώ-
δεις, τ' ἀσθενέστερα συναισθήματα πρέπει ν' ἀ-
ποδοθῶσι καὶ εἰς τὴν γενικὴν πενιχρότητα,
μετὰ τῆς ὁποίας ἀνεβιβάσθη τὸ ἔργον τοῦτο,
τὸ ὁποῖον εἶνε ἔργον σκηνοθεσίας καὶ ἐξόχου
γραφικότητος, ὠραίων χρωμάτων, μεγαλοπρε-
πῶν παρελάσεων, στίχων ἀμιμήτου γλυκότη-
τος—τῶν γλυκυτέρων ἴσως, τοὺς ὁποίους ἔ-
γραψεν ὁ Σαίξπηρ. Ὅλα ταῦτα εἰς τὴν πα-
ράστασιν τοῦ Νοβέλλι ἐξέλιπαν. Ἡ Βενετία
τῶν σκηνογραφιῶν ἐκυμαίνεται μεταξὺ ὀλλαν-
δικοῦ χωρίου καὶ μετρίας τινὸς ὁδοῦ τῶν Ἀ-
θηνῶν. Ἡ παρερχομένη γόνδολα ὁμοιάζει πρὸς
ἀτμάκατον ἢ μᾶλλον νεροκράββατον. Οἱ Βε-
νετοὶ ἱππότεαι τοῦ θιάσου καὶ αἱ ἐρωμέναι
των δὲν μᾶς ἔλεγαν τίποτε. Ἡ μετάφρασις
εἶχε ψαλλιδίσει ἀμειλίχως ὅλας τὰς ἀνωφελεῖς
ἴσως, ἀλλ' ἀπαράμιλλους καλλονὰς τοῦ ἔργου.
Ἐν μέσῳ τῆς ὀδυνηρᾶς αὐτῆς ἀπογοητεύσεως
ὅ,τι ἔμενε καὶ ὅ,τι ἐκινεῖτο καὶ ὅ,τι ἔζη καὶ
ὅ,τι εἴλκυε τὴν προσοχὴν ἦτο μόνος ὁ Σάυ-
λοκ-Νοβέλλι.

Ποτὲ δὲν ἠσθάνθη βραδύτερον τὸ ὑποστηρι-
ζόμενον ἀπὸ μίαν ὀλόκληρον τάξιν κριτικῶν
— ἀπὸ τὸν Χάινε τόσον εὐγλώττως — ὅτι ὁ
Σάυλοκ εἶνε πρόσωπον συμπαθητικόν. Ἀπὸ
τὴν στιγμήν ποῦ εἶδα τὸν Νοβέλλι ἐξερχόμε-
νον ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγ-
καταλείπει ἡ κόρη του, ἀποφέρουσα καὶ τοὺς
θησαυροὺς του, ἔξαλλον, κατάπληκτον, γεμίζοντα
τὸ θέατρον μὲ κραναγὰς φρίκης καὶ ὠρυγὰς ὀδύ-
νης, ἀδύνατον ἦτο πλέον νὰ τὸν ἀντιπαθῆσω—
ἀκόμη καὶ καθ' ἣν στιγμήν ἐζήτηι ἐπιμόνως
νὰ κόψη μίαν λίτραν κρέατος ἀπὸ τὸ σῶμα
τοῦ Ἄντωνίου. *La sensazione*— ὅπως λέγει
καὶ ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις—*la sensazione è*
la regina delle nostre emozioni, ἐπὶ τέλους
Καὶ ἐννοῶ, ὅτι εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώ-
που αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο σὰν
σκύλλον εἰς τὸ Ριάλτο, τὸν ὕβριζαν, τὸν ἐπρο-
πηλάκιζαν, τὸν ἐχλεύαζαν, τὸν κατεδίδωκαν, τοῦ
ἤρπαζαν τὴν κόρην καὶ τὰ χρήματα, τοῦ ἐδα-
νεῖζοντο 3,000 δουκάτα, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν
τὴν χεῖρα τῆς Πορτίας— ἐννοῶ ὅτι εἰς τὴν καρ-

δίαν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, δὲν ἔμενεν ἄλλο ἢ τὸ
συναίσθημα τῆς ἐκδικήσεως— *la sensazione*.

Ὁ Νοβέλλι, ὅστις ἐμελέτησε μέχρι τῶν τε-
λευταίων πτυχῶν του τὸν τύπον τοῦ Σάυλοκ,
συζήσας μετὰ τῶν Ἑβραίων τῆς Βενετίας καὶ
τῆς Φερράρας, μᾶς ἔδωκεν ἓνα Σάυλοκ, πραγ-
ματικότητος ζωῆς καὶ ἀληθείας παλλομένης,
ἀποτυπώσας αὐτὸν τοῦτον τὸν τύπον τοῦ τοκο-
γλύφου, τοῦ φιλοχρημάτου, τοῦ αἰσθανομένου
φρικήσεις ἠδονῆς εἰς τὴν ψαῦσιν τῶν χρημά-
των καὶ συγχρόνως ἐκπροσωποῦντος τὸ σιωπη-
λὸν μαρτύριον αἰώνων, τὸ βαρῦνον τὴν ψυχὴν
τῆς φυλῆς τοῦ Σάυλοκ ἐν τῇ διασπορᾷ. Ὁ
Σαίξπηρ αὐτὸς θ' ἀνέφρισε βλέπων ἐνσαρκω-
μένον μὲ τοιαύτην δύναμιν ζωῆς καὶ πραγ-
ματικότητος τὸν ἥρωά του.

Ὁ Νοβέλλι, καλλιτέχνης αὐτοδίδακτος ἀρχίσας
τὸ στάδιόν του ὡς «*brillante*» ἰταλικοῦ θιάσου,
καὶ ἀναχθεὶς εἰς τὴν τελειότητα τῶν δραματι-
κωτέρων τύπων, τοὺς ὁποίους ἔπλασε ποτὲ ἢ
μεγαλοφυΐα, ἐντείνας καὶ στομῶσας καὶ χαλυ-
βδώσας τὸ ὑπέροχον αὐτοῦ τάλαντον, διὰ
μέσου τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν πικριῶν
καὶ τῶν δοκιμασιῶν τῆς ζωῆς, εἶνε βεβαίως
ἠθοποιὸς μελέτης καὶ συνθέσεως. Εἶνε λεπτο-
λόγος παρατηρητῆς. Εἶνε μιμητῆς καὶ ἀντι-
γραφεὺς τῆς φύσεως.— Ἄλλ' ἠμπορεῖ νὰ λε-
χθῆ καὶ περὶ αὐτοῦ ἀληθέστατα τὸ τοῦ Λεο-
νάρδο δὰ Βίντση: «*Natura così mi dis-
pone...*»

Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ